

Biologická a pěstounská rodina: pohled dětí přijatých do pěstounské péče – výsledky výzkumu

Irena Sobotková

Veronika Očenášková

Katedra psychologie FF UP, Olomouc

II. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE
„Dítě mezi dvěma rodinami“

Výzkumný projekt FF UP 2012-2013

„Biologická a pěstounská rodina: pohled dospělých, kteří byli vychováni mimo vlastní rodinu“

Podněty:

- diskuse a změny v PP
- společenská závažnost tématu
- absence vědeckých výzkumů na toto téma
- možnost kontaktovat osoby z PP

Teoretická východiska

Podrobné studium zahraniční odborné literatury o PP

(vs. „filtrování“)

- téma bio rodiny – **o kontaktu dětí s bio rodinou a stabilitě umístění v PP**
- o dětech v PP a dospělých z PP se píše hodně, ale je málo výzkumů přímo s nimi
- jejich 2 zcela odlišné podoby (*Cook-Fong, 2000; Farrugia et al., 2006*)
- tzv. britský model PP: 80. léta, „home is best“ → Children Act 1989 → kontakt, krátkodobost PP, návraty → uznání chyb, po 2000 – snaha o stabilitu umístění (*Sinclair et al., 2005*)

Teoretická východiska (pokrač.)

Nejnovější zahraniční výzkumy:

- převažující názor o prospěšnosti kontaktu je revidován a upřesňován (*Leathers, 2003; Macaskill, 2002; O'Neill, 2004; Sinclair et al., 2005; Taplin, 2005 aj.*)
- kontakt jako priorita z hlediska legislativy, ale mnohdy škodlivý pro dítě (*Goodyer, 2011; Neil, Howe, 2004; Taussig, 2001*)
- Jaká tři hlavní kritéria brát v úvahu?
 - pravděpodobnost návratu dítěte do rodiny
 - předchozí fungování rodiny a vztahy v ní
 - názor dítěte

Hlavní cíle prezentované části výzkumu – zjistit:

- *Jak vnímají dospělí, vychovaní v pěstounské péči, význam vlastní, biologické rodiny a jaký k ní mají postoj?*
- *Jak vnímají vztahy v pěstounské rodině a jak hodnotí význam pěstounské rodiny pro svůj další život?*

Výzkumný design

- kvalitativní metodologie, terénní výzkum
- hlavní metoda sběru dat: polostrukturované rozhovory
- metoda zpracování dat: obsahová analýza po transkripci textu
- respektování dobrovolné účasti a anonymity
- 50 osob vychovaných v PP
- průměrný věk: 27,5 r.
- průměrný věk příchodu do P rodiny: 5,5 r.
- průměrná délka pobytu v P rodině: 15,8 r.

Kraje

■ Olomoucký

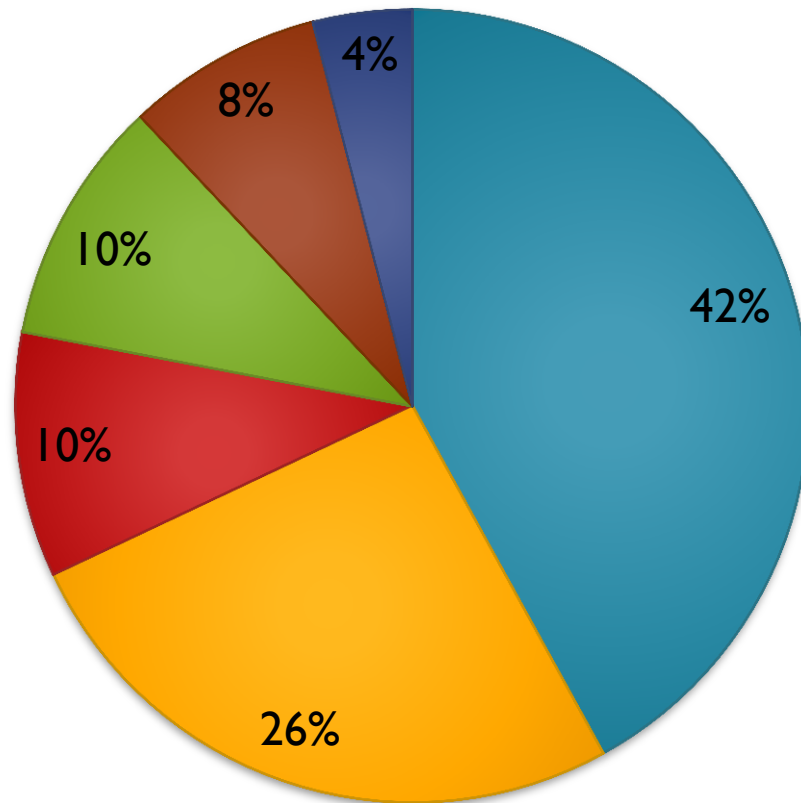
■ Jihomoravský

■ Moravskoslezský

■ Pardubický

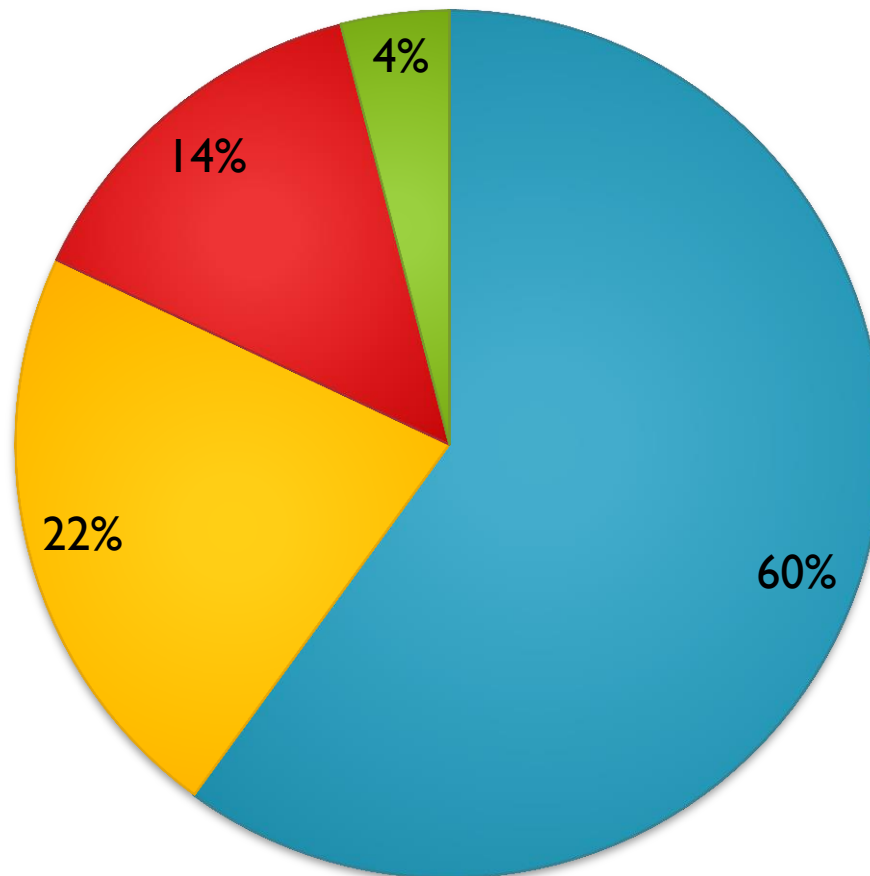
■ Zlínský

■ Ústecký

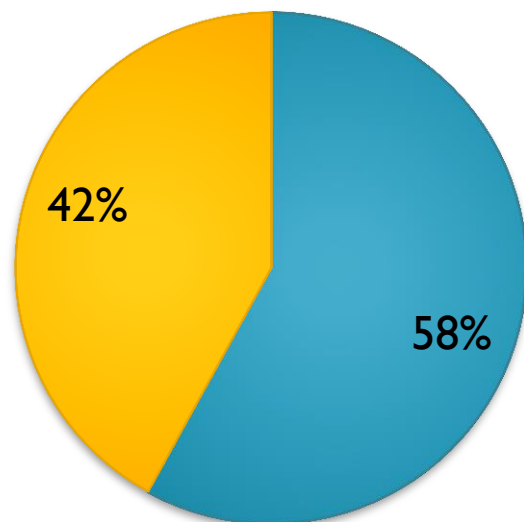
Etnický původ respondentů

■ většinový původ ■ romský původ ■ poloromský původ ■ jiný*

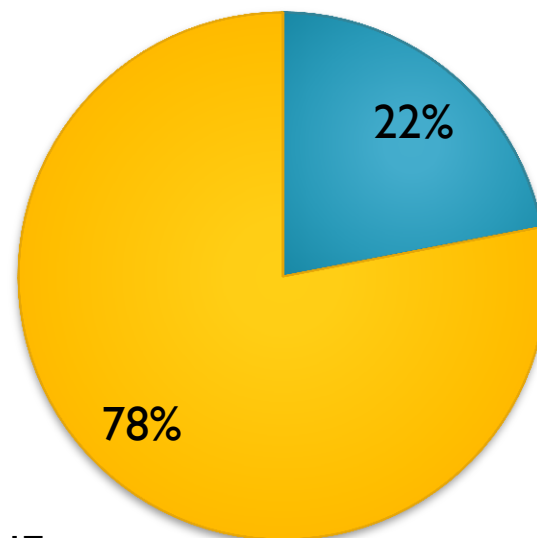
Partnerský vztah

■ ANO ■ NE

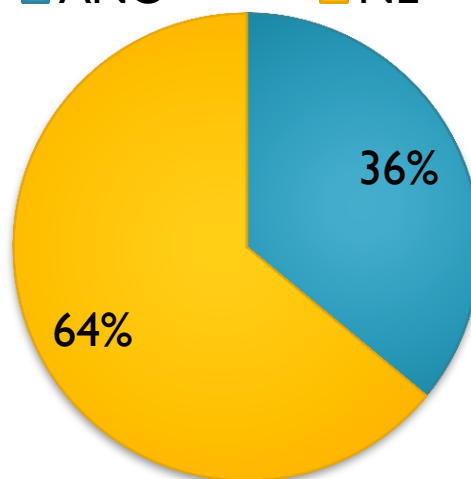
Manželský vztah

■ ANO ■ NE

Děti

■ ANO ■ NE

Výsledky analýzy otázek k biologické rodině (výběr)

- vnímané důvody umístění mimo vlastní rodinu
- vzpomínky na biologickou rodinu
- kontakt s biologickou rodinou
- význam biologických rodičů

Důvody umístění mimo vlastní rodinu

Uváděno více důvodů (ze vzpomínek, informací):

- nevhodné podmínky pro výchovu, nezaměstnanost, dluhy (30 %)
- alkoholismus rodičů (28 %)
- fyzické týrání (26 %), sex. zneužívání (4 %)
- zanedbávání (uvádí jako důvod 24 %, ale z rozhovorů plyne, že ho zažili téměř všichni respondenti)
- promiskuita, agresivita a kriminální jednání v rodině
- „neznámý“ důvod; nemožnost – neschopnost – nezájem se starat

Vzpomínky na biologickou rodinu

- téměř vždy negativní emoční náboj – špatné zacházení ze strany rodičů, zažité trauma: násilí mezi rodiči, bití, týrání a zavírání dětí, hlad, opilost rodičů, sebevražda či zabití rodičů, pobyt na ulici
- ojedinělé pěkné vzpomínky – jen na určité osoby (babička, sourozenci, děda, jedenkrát otec)
- popírání vzpomínek
- postupné vybavování vytěsněných traumatických vzpomínek (opakující se sen, později potvrzený)

Realizovaný kontakt s rodiči (50 % respondentů)

- kontakty byly buď jednorázové (soudní řízení) nebo postupně ustaly
- účelový kontakt rodičů po 18. roce věku dítěte
- často popisováno negativně prožívané jednání rodičů: nárokování si dítěte, popuzování proti pěstounům či druhému rodiči, obviňování, „divadlo“, tendence dělat „jako by se nic nestalo“, nespolehlivost rodičů
- obecné vyjádření: kontakt jako stres
- šok z kontaktu: bio rodič se objevil nečekaně, strach dítěte, někdy následovala scéna

Kontakt: názory, pocity, zkušenosti

- názor, že nezájem bio rodičů je pro dítě lepší
- odmítnutí, odpor, obavy při představě kontaktu
- přímé odmítnutí kontaktu s rodiči
- vlastní rozhodnutí setkat se s bio rodiči zpětně označeno jako chybné
- po umožnění kontaktu rodičem, který projevil zájem, nastalo zklamání
- často pocit naprosté cizoty při setkání s rodičem

Význam biologických rodičů

VYROVNANÉ, ZRALÉ POSTOJE K RODIČŮM (48 %):

Určitý vděk za život, neodsuzování (22 %)

- vděk za šanci na lepší život, za nezájem
- prolíná se s chápajícím postojem („neměli na to“)

Pozor: nejde o kladný vztah k bio rodiči, jen 5x je uvedena pěkná vzpomínka (většinou na otce, který nebyl primárním vychovatelem)

Nulový význam rodičů (26 %)

- bio rodiče nemají žádný význam

Tyto postoje převažují u osob, které žádný kontakt s bio rodiči neměly.

Význam biologických rodičů (pokrač.)

ZATĚŽUJÍCÍ POSTOJE K RODIČŮM (52 %):

Negativní emoce a postoj k rodičům

- odsouzení, opovržení
- odpor
- odstrašující příklad
- úzkost, emoční zmatek
- aj. – strach z rodičů, rodiče jako směšní, odcizení...

Tyto postoje převažují u osob, které měly kontakt s bio rodinou.

Výsledky analýzy otázek k pěstounské rodině (výběr)

- přijetí do pěstounské rodiny
- kvalita a vývoj vztahů k pěstounům
- sourozenecké vztahy
- náročné a kritické situace v pěstounské rodině
- význam pěstounské rodiny

Osobní význam

- radost ze záchrany života
- výchova ve slušné a pracovité lidi
- bezpodmínečné přijetí a láska
- trpělivost a odvaha pěstounů
- plnohodnotné zastoupení bio rodiny
- „dali mi možnosti“
- podpora a pomoc
- zázemí a jistota
- smysl a hodnota života
- pěstouni jako vzor

Obecně důležité aspekty PP

– co děti v PP nejvíce potřebují

Diskuse

- prostředí bio rodin těžce dysfunkční (vnímané důvody odnětí, negativní a traumatické vzpomínky)
- čistě „sociálně-ekonomické“ důvody (bída) se nevyskytly
- v případech kontaktu s bio rodinou → téměř výhradně negativní dopad na psychiku respondentů
- vyrovnané postoje k bio rodičům spíše u respondentů, kteří kontakt v době PP neměli
- konflikt loajality – popisován jako zmatek, nejistota (hrozí více u přechodné PP)
- pěstounská rodina vnímána jako domov, zázemí

Závěry – implikace do praxe

- obezřetně zvažovat vhodnost kontaktu
- návrat dítěte do rodiny – nutný předpoklad sanace rodiny
- riziko nestability ve vývoji
- prof. Matějček – prostředí citové vřelé a stálé, uspokojování všech psychických potřeb dítěte
- dlouhodobá PP je vhodná a osvědčená u dětí, které se nedostanou do osvojení
- celý výzkum publikován v monografii:

Sobotková, I., & Očenášková, V. (2013). Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

„Pěstounská péče má být o dítěti a jeho potřebách, ne o systému a jeho prioritách“.

Annabel Goodyer, Child-centred foster care, 2011

Děkujeme za pozornost.